

United Nations
SERBIA

ПРАВОСУДНА
АКАДЕМИЈА

Директна примена стандарда Уједињених нација за заштиту људских права

UNIVERSAL DECLARATION OF
HUMAN RIGHTS

#STANDUP4HUMANRIGHTS

Пројекат се спроводи уз подршку УН Програма редовне техничке сарадње (RPTC) који у Републици Србији имплементира Тим за људска права Уједињених нација у Србији

Директна примена стандарда људских права УН у поступцима пред домаћим судовима

Тематски модул: **Азил и миграције**

ПРАВА ДЕЦЕ БЕЗ ПРАТЊЕ РОДИТЕЉА И СТАРАТЕЉА

1. РЕЛЕВАНТНИ УН ИЗВОРИ

Конвенција о правима детета

(Закон о ратификацији конвенције УН о правима детета, *Службени гласник СФРЈ - Међународни уговори*, бр. 15/90, *Службени лист СРЈ - Међународни уговори*, бр. 4/96, 2/97)

Члан 2.

1. Стране уговорнице ове Конвенције ће поштовати и обезбеђивати права утврђена овом Конвенцијом сваком детету које се налази под њиховом јурисдикцијом без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, онеспособљеност, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља.

2. Стране уговорнице ће предузети све одговарајуће мере како би се обезбедила заштита детета од свих облика дискриминације или кажњавања заснованог на статусу, активностима, израженом мишљењу или уверењу дететових родитеља, законских старатеља или чланова породице.

Члан 22.

1. Стране уговорнице ће предузети одговарајуће мере да се обезбеди да дете које тражи избеглички статус или које се сматра избеглицом у складу са важећим међународним или националним законом и поступком, било да је без пратње, било да је у пратњи родитеља или неке друге особе, добије одговарајућу заштиту и хуманитарну помоћ у уживању права

утврђених овом Конвенцијом и другим међународним инструментима о људским правима или хуманитарном праву, чије су стране уговорнице наведене државе.

2. У том циљу, стране уговорнице ће обезбедити, уколико сматрају за сходно, сарадњу у свим напорима Уједињених нација и других надлежних међувладиних или невладиних организација које сарађују са Уједињеним нацијама да заштите такво дете и да њему/њој помогну да пронађе родитеље или друге чланове породице, да би се добиле информације потребне за поновно сједињење. У случајевима када родитељи или други чланови породице не могу бити пронађени, детету ће бити пружена иста заштита као и сваком другом детету које је стално или привремено лишено породичне средине из било ког разлога, како је утврђено овом Конвенцијом.

Остали УН извори

Општи коментар бр. 6 Комитета за права детета из 2005. године (ЦРЦ, Генерал цоммент но. 6, ЦРЦ/ЦГ/2005/6, Поступање са децом без пратње и раздвојеном децом ван земље порекла, доступно на српском).

2. ДОМАШАЈ УН СТАНДАРДА

Општи коментар бр. 17 Комитета за права детета

- признаје да су деца тражиоци азила изложена посебном ризику јер су променила место боравка, а тиме и своју традицију и културу, те им се мора омогућити да се укључе у редовне токове у новом друштву, као и да очувају сопствене културне и уметничке вредности и праксу (ЦРЦ, Генерал цоммент но. 17, Општи коментар бр. 17 о правима детета на одмор, забаву, рекреативне активности, културни живот и уметност (2013), **пар. 16**). Уколико се деца налазе у центрима за азил, мора им се омогућити приступ одговарајућој литератури, часописима, интернету, и обезбедити адекватан простор, средства и опрема. Такође, ова деца треба да комуницирају са обученим и мотивисаним особљем, које ће им омогућити уживање њихових права (**пар. 51**). На овај начин, деци се олакшава да преброде трауму и да изграде осећај личне вредности, као и да истраже сопствену креативност (**пар. 53**).

Општи коментар бр. 14 Комитета за права детета

Државе посебно треба да воде рачуна о томе да најбољи интерес детета није исти за децу тражиоце азила и избеглице и да мора бити брижљиво испитан у сваком конкретном случају (ЦРЦ, генерал коментент но. 14, Општи коментар бр. 14 о праву детета да се узме у обзир његов најбољи интерес (2013), (пар. 75-76).

Општи коментар бр. 6 Комитета за права детета

- утврђује домашај обавеза државе у односу на децу без пратње. Комитет захтева од држава да деци без пратње пруже заштиту и помоћ, као што имају и обавезу да предузму мере којима се спречава да дође до раздвајања, између осталог, предузимањем свих неопходних мера ради њихове ране идентификације (укључујући и идентификацију те деце на граници), спровођење активности проналажења родитеља или старатеља и спајања деце са њиховим породицама у најкраћем могућем року (**пар. 13, 31**). Државе имају обавезу да спрече дискриминацију деце без пратње, раздвојене деце, деце избеглица, деце која траже азил и имиграната, као и да предузму позитивне мере како би се ова деца заштитила (**пар. 18**). Њима мора бити омогућен приступ територији и морају бити што раније регистрована.

Процес процене мора се одвијати у пријатељској и безбедној атмосфери и морају га обављати квалификовани професионалци, који су прошли обуку о техникама за обављање разговора, а који узимају у обзир пол и узраст детета. У наставку процеса регистравања, потребно је прикупити информације које су неопходне да би се одговорило на индивидуалне потребе детета. Ове информације укључују разлоге за одвојеност или раздвојеност, процену посебне рањивости, као и све доступне податке који указују на потребу међународних мера заштите (**пар. 20**). Такође, дете без пратње може да се упути у процедуру за добијање азила или на друге процедуре, тек по именовану старатеља, што чини процедуралну гаранцију да ће најбољи интерес детета бити поштован, а мора им се обезбедити и правни заступник. Коментаром се намеће обавеза државама и да децу у сваком тренутку упознају са договорима о додели старатеља и правног заступника, као и да се њихова мишљења о том питању морају узимати у обзир (**пар. 21, 33-36**). Важно је да старатељ или саветник поседује потребно знање из области неге детета, како би био у могућности да обезбеди очување најбољег интереса детета као и задовољење правних, социјалних, здравствених, психолошких, материјалних и образовних потреба детета. Старатељ се мора консултовати и информисати по питању свих активности које су предузете и које се предузимају у вези са дететом (**пар. 36**).

Дете без пратње не би требало да буде лишено слободе због удаљења са територије једне државе само на основу његовог имиграционог статуса, осим уколико то није неопходно из неког другог оправданог разлога, а тада се то чини у складу са чланом 37 б) Конвенције које

зобрањује незаконито и арбитранно лишавање слободе (**пар. 61**). Овај члан намеће и обавезу лишавања слободе за најкраћи могући период и као последњу могућу меру. Третман којем је изложено дете без пратње мора бити периодично преиспитан, укључујући и све друге околности од значаја за његово збрињавање, што произлази из члана 25. Конвенције о правима детета. Према том члану, државе уговорнице ће признати „право детета које су надлежни органи сместили са циљем бриге, заштите или лечења његовог физичког или менталног здравља, на периодичну проверу лечења које је обезбеђено детету и свих других околности од значаја за његово збрињавање“.

Државе имају обавезу да деци без пратње и раздвојеној деци пруже максималну могућу заштиту од насиља и искоришћавања, и морају у потпуности поштовати обавезу да децу не враћају у земљу у којој су била предмет прогона, односно у којој постоји стваран ризик од наношења непоправљиве штете детету, било да је реч о земљи у коју дете треба да буде непосредно премештено, или о некој другој земљи у коју би било премештено накнадно (**пар. 26-28**).

Држава треба да обезбеди деци без пратње право на слободно изражавање ставова уз пружање свих релевантних информација о њиховим правима, услугама које им стоје на располагању, о процедури за добијање азила, потрази за члановима породице и о тренутној ситуацији у њиховој земљи порекла (**пар. 25**). Такође, државе имају обавезу да заштите поверљивост информација које добију у вези са овим дететом, а та обавеза се мора поштовати у свим околностима, укључујући и боравак у здравственим установама и установама социјалног старања (**пар. 29**). Ова обавеза проистиче из права приватности детета и потребе његове заштите, али и заштите чланова породице, који се најчешће још увек налазе у земљи дететовог порекла.

Детету без пратње мора бити обезбеђен одговарајући смештај, посебно уважавајући чињеницу да је оно раздвојено од родитеља и у другој земљи (**пар. 40**). И на њих се примењују и мере алтернативне бриге, попут смештаја у другу породицу, усвајања, смештања у институције и сл. (**пар. 40**). При разматрању најбољег могућег решења, морају се узети у обзир узраст и пол детета, као и његова рањивост.

Брига и смештај се одређују према следећим правилима: 1. нема лишавања слободе; 2. промена места становања ограничена је на ситуације у којима је то у најбољем интересу детета; 3. браћа и сестре, као и одрасли рођаци који су у пратњи детета смештају се заједно; 4. центри за социјални рад редовно процењују стање; 5. редован надзор врши квалификовано особље ради што боље процене стања; 6. пружање заштите у најкраћем могућем року у случају хитности; 7. упознатост деце са модалитетима збрињавања и узимање у обзир њихових мишљења по том питању; 8. обезбеђење материјалне помоћи и програма подршке, нарочито у погледу исхране, одеће и смештаја (**пар. 44**).

Деца без пратње морају имати потпуни приступ квалитетном образовању у земљи у коју су дошли у свим фазама расељавања (што је посебно важно за девојчице и децу са

инвалидитетом) и право на издавање сертификата (**пар. 41**). Притом, мора се водити рачуна о очувању њиховог културног идентитета и културних вредности, укључујући и очување и развој матерњег језика (**пар. 42**). Основно образовање мора бити обавезно и бесплатно, док средње образовање мора бити доступно и приступачно свима. Државе имају обавезу и да деци без пратње обезбеде здравствену негу без дискриминације у односу на осталу децу, што подразумева приступ здравственим службама, процењујући њихову рањивост и трауматизованост (**пар. 46-47**). Како су та деца посебно подложна искоришћавању и злостављању, мора им се пружити посебна заштита и помоћ, између осталог, редовно праћење њиховог кретања, као и организовање информативних кампања (**пар. 51-52**).

Општи коментар у одељку ВИ садржи принципе који се тичу процедуре за добијање азила. Од држава се тражи да успоставе функционални систем азила и да донесу законе којима ће бити уређено поступање са децом без пратње и раздвојеном децом. Неопходно је да државе омогуће следеће: 1. потпуни приступ процедурама азила и другим комплементарним механизмима који пружају међународну заштиту, без обзира на узраст; обезбеђење процедуралних механизма заштите (обезбеђење старатеља, хитност поступања и одлучивања, обезбеђење квалификованог преводиоца, адекватан процес процене ризика и слично); обезбеђење пратећих мера; 4. процену потребе за негом која у обзир узима појединачне потребе детета; 5. потпуно уживање свих међународних права избеглица и људских права деце којима је додељен статус избеглица; 6. спајање породице (**пар. 66, 69, 74, 81-83**).

Предвиђено је пет могућих трајних решења за дете:

1. спајање породице у земљи порекла, земљи пријема или трећој земљи;
2. повратак детета у земљу порекла;
3. интеграција детета у друштво;
4. дететво настањивање у трећој земљи; и
5. међународно усвајање (**пар. 79-94**).

3. РЕЛЕВАНТНИ ОСНОВ ПОСТУПАЊА У ДОМАЋЕМ ПРАВУ

Законске одредбе

Закон о азилу и привременој заштити

(Службени гласник РС, бр. 24/2018)

Члан 2.

14. Дефинише појам малолетника без пратње као странца "који није навршио 18 година живота и који приликом уласка у Републику Србију нема пратњу родитеља или старатеља, нити одрасле особе која је одговорна за њега или који је након уласка у Републику Србију остао без пратње родитеља или старатеља или пратње одрасле особе која је одговорна за њега.

15. Закон одваја малолетнике без пратње од малолетног лица које је одвојено од родитеља и под којим се подразумева "странац који није навршио 18 година живота и који приликом уласка у Републику Србију нема пратњу родитеља или старатеља, нити одрасле особе која је одговорна за њега или који је након уласка у Републику Србију остао без пратње родитеља или старатеља или пратње одрасле особе која је одговорна за њега, али не нужно и без пратње других рођака, а на које се примењују одредбе овог закона које се односе на малолетно лице без пратње".

Члан 12.

1. Малолетном лицу без пратње орган старатељства, у складу са законом, одређује привременог старатеља чим се утврди чињеница да се ради о малолетном лицу без пратње, а најкасније пре подношења захтева за азил.

2. О одређивању привременог старатеља малолетно лице из става 1. овог члана обавештава се без одлагања.

3. Привремени старатељ је дужан да малолетно лице без пратње без одлагања информисе о поступку азила и његовим правима и обавезама.

4. Изузетно од става 1. овог члана, малолетном лицу без пратње старијем од 16 година које је у браку не одређује се привремени старатељ.

5. Малолетно лице без пратње изражава намеру да тражи азил уз обавезно присуство привременог старатеља.

6. Малолетно лице без пратње захтев за азил подноси лично уз обавезно присуство привременог старатеља.

7. Захтев за азил у име малолетног лица без пратње може поднети и привремени старатељ, када је то у најбољем интересу малолетног лица.

8. Малолетно лице без пратње саслушава се у присуству привременог старатеља.

9. Поступци по захтеву за азил малолетног лица без пратње, као и други поступци који се односе на права малолетног лица без пратње имају приоритет у односу на друге поступке.

Члан 73.

1. Малолетном лицу без пратње којем је одобрено право на азил орган старатељства одређује старатеља, односно законског заступника у што краћем року.

2. Лице из става 1. овог члана се првенствено смешта са својим одраслим сродницима или лицима са којима га веже нарочита блискост.

3. Малолетно лице без пратње којем је одобрено право на азил може бити смештено у хранитељску породицу или установу социјалне заштите под условима и у поступку који су прописани у члану 52. овог закона.

4. Приликом смештања малолетних лица без пратње, ако постоји могућност, браћа и сестре смештају се заједно, у складу са њиховим најбољим интересом, узимајући у обзир њихове године и степен зрелости.

5. Када је неопходно, надлежни органи започињу трагање за члановима породице малолетног лица без пратње штитећи најбољи интерес малолетног лица, а ако живот или интегритет малолетног лица или његове блиске родбине могу бити угрожени, посебно ако су остали у држави порекла, мора се осигурати прикупљање, обрада и размена информација у складу са начелом поверљивости.

Члан 17. став 1. - у поступку азила води се рачуна о специфичној ситуацији лица којима су потребне процесне или прихватне гаранције, попут малолетника без пратње.

Члан 40. став 4. Убрзани поступак се не може водити о захтеву за азил које је поднело малолетно лице без пратње.

Члан 41. став 4. Поступак азила по захтеву малолетног лица без пратње не може се водити на граници или у транзитном простору.

Члан 52.

1. У центру за азил и другом објекту намењеном за смештај тражилаца обезбеђују се материјални услови прихвата малолетног лица без пратње до доношења правноснажне одлуке о захтеву за азил.

2. Изузетно, малолетном лицу без пратње које је поднело захтев за азил, до доношења правноснажне одлуке о његовом захтеву, Комесаријат, на основу решења центра за социјални рад, обезбеђује смештај у установи социјалне заштите, код другог пружаоца услуге смештаја или у другој породици ако се у центру за азил или другом објекту намењеном за смештај тражилаца не могу обезбедити потребни услови за његов смештај

Члан 80. став 2. - прописује да се малолетном лицу без пратње може одредити боравак у установи социјалне заштите за малолетна лица са појачаним надзором ако се не могу делотворно применити алтернативне мере.

4. ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ/УКАЗИВАЊЕ НА ДРУГЕ РЕЛЕВАНТНЕ ИЗВОРЕ

Генерал Ассемблу, Резолутион 64/142, Гуиделинес фор тхе алтернативе царе оф цхилдрен, 24 Фебруару 2010

- Генерална скупштина УН је 2010. године усвојила *Водич за децу која се налазе на алтернативном старању*. У овом документу се инсистира на томе да дете увек мора имати старатеља који преузима одговорност за њега када су родитељи одсутни или нису у могућности да доносе одлуке које су у најбољем интересу детета.

Децларатион он Социал анд Легал Принциплес релатинг то тхе Протецтион анд Велфаре оф Цхилдрен, витх Специал Референце то Фостер Плацемент анд Адоптион Натионаллу анд Интернатионаллу, А/РЕС/41/85, 3 Децембер 1986

- у Декларацији о социјалним и правним принципима заштите и добробити деце, државе су се сагласиле око следећих принципа:

- свакој држави мора бити приоритет уживање породичног благостања и благостања деце
- дечије благостање зависи од породичног благостања
- приоритет је обезбедити да родитељи воде бригу о детету
- када то није могуће, морају се размотрити све опције, па и постављање одговарајуће институције која ће преузети улогу старатеља
- у овом случају мора се осигурати најбољи интерес детета, посебно његове потребе за приврженошћу, као и право на безбедност и континуирану бригу
- старатељи морају проћи кроз професионалну или другу одговарајућу обуку
- државе морају одредити који је социјални систем најбољи за њихов контекст и морају предузети одговарајуће радње
- дете увек и у сваком тренутку мора имати име, држављанство и правног заступника

УНХЦР, Гуиделинес он Детермининг тхе Бест Интерес оф тхе Цхилд, Мау 2008

- Водич за процену најбољег интереса детета у трећем делу указује на примену овог принципа приликом доношења одлука и успостављању процедура за примену најбољег интереса детета. У приручнику су садржани и принципи код одређивања привремених аранжмана, као и трајних решења за децу без пратње. Посебно се указује на то да улога старатеља у одређењу најбољег интереса детета зависи од његових функција, али он увек мора бити консултован код прикупљања релевантних информација.

Генерал Ассемблу, Резолутион кноус ас тхе Нев Ѕорк Децларатион фор Рефугеес анд Мигрантс, адоптед он 19 Септембер 2016

- у Декларацији о избеглицама и мигрантима из Њујорка државе су се обавезале да признају постојање посебних потреба различитим осетљивим категоријама лица, укључујући и децу избеглице и мигранте без пратње. Државе су се обавезале да деци пруже заштиту невезано од њиховог статуса, као и да у сваком тренутку дају приоритет примени принципа најбољег интереса детета. Државе су посебно подвукле своју посвећеност примени Конвенције о правима детета и обавезале се да пруже основне здравствене услуге, приступ образовању и да обезбеде психосоцијални развој детета.